

PENGARUH IDEOLOGI ESTETIK MEDIA ‘THE MALAYAN EMERGENCY (2010)’ DALAM ISU KOMUNIS DAN KESELAMATAN NEGARA

(Media Aesthetic Impact On The Malayan Emergency (2010) In The Issues Of Communist And National Security)

Loh Yoke Ling, Mohd. Nor Shahizan Ali, Normah Mustaffa & Yong Ching Fei

ABSTRAK

Filem dokumentari yang bersifat merepresentasikan ‘realiti’ merupakan salah satu medium media yang berkredibiliti tinggi memberi laluan yang lebih mudah bagi golongan dominan dalam menyalurkan ideologi mereka kepada golongan khalayak sasarannya. Filem dokumentari memainkan peranan yang penting sebagai alat pemerintahan kolonial dan kawalan sosial dalam sesebuah masyarakat demi kestabilan dan keselamatan negara. Teknik penerbitan merupakan salah satu faktor yang penting dalam menghasilkan filem dokumentari propaganda supaya filem dokumentari yang dihasilkan mendapat sokongan rakyat dalam menghapuskan ancaman rakyat. Perkembangan teknologi yang pesat telah mendorong kepada peningkatan terhadap penggunaan visual yang lebih berkesan untuk mengkonstruksi makna supaya ia mencapai ideologi yang ingin disampaikan kepada khalayak sasaran terutamanya dalam filem dokumentari. Lima bidang asas estetik media dalam video dan filem iaitu pencahayaan atau warna, ruang dua dimensi, ruang tiga dimensi, masa dan pergerakan serta bunyi digunakan dalam filem dokumentari mengkonstruksi makna ataupun ideologi yang memihak kepada golongan tertentu. Kajian ini telah menggunakan kaedah analisis kandungan untuk mengkaji bagaimana ideologi filem dokumentari *The Malayan Emergency (2010)* dikonstruksi dengan menggunakan lima bidang asas estetik media. Hasil kajian menunjukkan bahawa penggunaan lima bidang estetik media adalah bertujuan untuk menambahkan kesan dramatik, realistik, menimbulkan emosi, dan situasi tegang dalam filem dokumentari ini. Video telah digunakan sebagai instrumen untuk membuat ancaman terhadap keselamatan negara, namun video seperti filem dokumentari juga merupakan satu sentaja yang tidak kurang hebatnya dalam menghapuskan ancaman terhadap keselamatan negara. Ideologi-ideologi yang tersulam dalam estetik media seharusnya digunakan dalam penerbitan filem dokumentari terutamanya filem dokumentari sejarah supaya ia dapat membangkitkan semangat patriotik demi menjaga kestabilan dan keselamatan negara.

Kata Kunci: Dokumentari; Estetik Media; Ideologi; Komunis; Keselamatan; Teknologi

ABSTRACT

The characteristic of the documentary film, representation of “reality” is the credible medium as compared to other available medium formats. This creates a platform for the dominant group to spread and share their ideology to their targeted audience. Documentary film plays an important role on social responsibility for stability and security in a society of a government and a country. The production technics of a documentary is one of the most important factor for propaganda documentary film, in order to get people’s support and eliminated the public unrest. Modern technology helps to increase the understanding and construct of meaning using effective visual aid. Therefore ideology can be conveyed to the target audience especially using documentary film. The five basic field of media aesthetics in film and video are lighting and color, two dimension field, three dimension field, time and movement and sound used in documentary film to convey meaning or ideology that favors

to the group of people. This research used content analysis method of how documentary is constructed using the five basic fields of media aesthetics. Research outcome shows the usage of the five basic fields of media aesthetics is used to add dramatic effect, realism, invoke emotion and create tension within a documentary film. Video has been used as an instrument to create harm that threatens national security. However, documentary film is still the best tool to eradicate such threat. The embedded ideology within the aesthetic media should be used in documentary film production especially history genre so the documentary film can invoke patriotism for the sake for national stability and national security.

Key Words: Documentary; Media Aesthetics; Ideology; Communist; National Security; Technology

PENGENALAN

Penerbit atau pengarah video seperti filem dokumentari mengkonstruksikan makna teks media melalui teks, grafik, audio and visual supaya mesej atau ideologi dapat disampaikan kepada kumpulan sasaran. Penggunaan visual dalam menyampaikan mesej atau maklumat telah memastikan setiap maklumat dapat disampaikan dengan lebih menepati kepada kumpulan sasaran sealiran dengan penggunaan teknologi yang sedia ada (Whiting 2001; Thoman & Jolls 2004; Mohd. Nor Shahizan et al. 2015). Proses penyampaian mesej menjadi sofistikated atas perkembangan teknologi pada masa kini. Perkembangan teknologi yang pesat telah mendorong kepada peningkatan terhadap penggunaan visual yang lebih berkesan untuk mengkonstruksikan makna supaya ia mencapai ideologi yang ingin disampaikan kepada khalayak. Penggunaan teknologi telah meningkatkan manipulasi secara digital terhadap foto atau visual yang digunakan dalam medium media (Messaris 2012). Kualiti dan karakter bagi setiap maklumat telah dipengaruhi apabila pertambahan jumlah maklumat yang banyak dalam pelbagai bentuk seperti teks, grafik, audio dan visual akibat perkembangan teknologi (Mohd. Nor Shahizan et al. 2015).

Estetik media yang diperkenalkan oleh Zettl (1998) berfungsi untuk mengkaji bagaimana elemen-elemen asas imej seperti pencahayaan dan warna, ruangan, masa atau pergerakan serta bunyi berperanan dalam konteks tertentu supaya elemen-elemen ini mengkonstruksikan makna dan perasaan kepada khalayak. Asas estetik media yang direpresentasikan dalam video atau filem digunakan untuk membentuk kognitif serta afektif kepada khalayak supaya mereka mempunyai keupayaan untuk menginterpretasi, membaca dan memahami terhadap video atau filem yang ditonton (Zettl 1998). Pengarah sesebuah produksi perfileman menggunakan elemen-elemen asas estetik media untuk mengkonstruksikan makna (mengekod) melalui proses penerbitan manakala khalayak akan menginterpretasikan atau menafsirkan makna melalui kod iaitu asas estetik media yang terdapat dalam video dan filem tersebut (Zettl 2013).

Pelbagai kajian telah dijalankan berdasarkan estetik media yang diperkenalkan oleh Zettl (1998) untuk menganalisis pengstrukturkan makna melalui estetik media oleh pengarah atau penerbit. Roe (2002) telah membuat analisis terhadap CBS miniseries *True Women* tentang penggunaan estetik media oleh pengarah miniseries untuk mempersembahkan wanita sebagai pahlawan wanita yang dipuja dan realistik pada abad ke-19 di Texas. Manakala, Nicholson (2010) membuat penyelidikan tentang penggunaan estetik media untuk mempersembahkan perwatakan dengan lebih berkesan dalam medium gambar bergerak (*motion picture*). Tiga fungsi utama estetik media digunakan dalam kajian ini iaitu, kemunculan watak melalui pencahayaan, sudut pandangan lensa kamera (perletakan kamera) dan manipulasi kamera (*in camera effect*). Hasil kajian telah menunjukkan bahawa ketiga-tiga fungsi utama estetik media ini telah mempersembahkan perwatakan dalam filem dengan lebih berkesan dan menarik perhatian penonton terhadap perwatakan tersebut. Selain daripada itu, dalam

kajian Ye Jing Yi, Mohd Helmi Abd Rahim & Shahrul Nazmi Sannusi (2016) menyatakan bahawa ekspresi artistik yang dihasilkan dalam filem dokumentari contohnya tema, bahasa audio visual, teknik montage, struktur ruangan-masa dan sebagai merupakan teknik yang digunakan untuk merepresentasikan realiti dalam filem tersebut.

Oleh itu, setiap elemen estetik media yang didedahkan kepada khalayak memberi informasi mereka untuk memahami keseluruhan filem termasuk filem dokumentari. Penggunaan visual dalam filem dokumentari telah membantu khalayak membuat interpretasi yang tetap terhadap informasi dan maklumat yang ingin disampaikan (Thoman & Jolls 2004).

PENYATAAN MASALAH

Filem dokumentari memainkan peranan yang penting sebagai alat pemerintahan kolonial dan kawalan sosial dalam sesebuah masyarakat. Ia merupakan bahan media yang penting dalam menyebarkan propaganda dengan pelbagai cara (Ho, 2004). Penerbitan filem dokumentari yang bersifat propaganda yang dipelopori oleh kerajaan penjajah kekal menjadi genre dokumentari yang kerap diterbitkan oleh Jabatan Filem Negara Malaysia. Jabatan Filem Negara Malaysia sebagai sebuah Jabatan kerajaan meneruskan penerbitan filem dokumentari yang digunakan sebagai alat membantu kerajaan dalam aktiviti pembangunan negara dan perubahan sikap rakyat (Asiah et al., 2009). Rakyat Malaysia disogok dengan subgenre dokumentari pembangunan lebih 40 tahun melalui Radio Televisyen Malaysia (RTM) sebelum adanya stesen televisyen swasta iaitu Sistem Televisyen Malaysia Berhad (TV3) dan kini dimiliki oleh Media Prima. Menurut Asiah Sarji et al. (2009) sub-dokumentari pembangunan bermaksud penghasilan filem dokumentari yang dikaitkan dengan hasrat untuk pembangunan negara, perubahan masyarakat dan keselamatan negara.

Tiga polisi telah diperkenalkan oleh kerajaan Malaysia untuk mengukuhkan kestabilan negara selepas kejadian rusuhan kaum 13 Mei tahun 1969 antaranya ialah Rukun Negara, Dasar Kebudayaan Kebangsaan (1971) dan Dasar Ekonomi Baru (1971) (Juliana, 2011). Seminar Dasar Ekonomi Baru diadakan pada tahun 1971 menyatakan bahawa media di Malaysia merupakan salah satu medium yang penting dalam memupuk semangat perpaduan dan mengalakkan identiti kebangsaan Malaysia (Dol Ramli, 1973). Maka, filem dokumentari merupakan salah satu platform yang penting untuk membantu kerajaan melaksanakan dasar-dasar kerajaan ini sehingga kini demi kestabilan dan keselamatan negara.

Filem dokumentari yang bersifat merepresentasikan 'realiti' dan merupakan salah satu medium media yang berkredibiliti tinggi memberi laluan yang lebih mudah bagi golongan dominan terutamanya golongan pemerintah dalam menyalurkan ideologi mereka kepada golongan khalayak sasarannya. Ciri-ciri filem dokumentari yang mempersembahkan 'realiti' dan merupakan genre bukan fiksyen memberi kelebihan kepada golongan dominan dengan menyalurkan ideologi kepada khalayak terutamanya filem dokumentari yang bersifat sejarah (Rajagopal & Vohra, 2012; Pearce, 2015). Filem dokumentari yang mempunyai sudut pandangan sesetengah pihak dirujuk sebagai filem propaganda yang mana ia mempunyai sifat pemujukan terhadap penonton. Mohd Nor Shahizan Ali et al. (2012) dalam kajian terhadap dokumentari *The Kinta Story* (1949), menyatakan bahawa teknik penerbitan yang digunakan untuk menghasilkan dokumentari *The Kinta Story* (1949) telah berjaya menghasilkan sebuah dokumentari propaganda untuk mendapat sokongan rakyat dalam menghapuskan ancaman rakyat.

Penggunaan visual dalam menyampaikan informasi membantu kumpulan sasaran membuat penilaian teliti, mengkelaskan kepentingan maklumat mengikut urutan, menghakimi dan membuat keputusan, ia merupakan proses yang sesuai ke arah menghindari daripada maklumat disalah interpretasi oleh penerima (Thoman & Jolls 2004) terutamanya bagi filem dokumentari yang bersifat bukan fiksyen. Zettl (1998) menyatakan terdapat lima bidang asas estetik media dalam video dan filem

iaitu pencahayaan atau warna, ruang dua dimensi, ruang tiga dimensi, masa dan pergerakan serta bunyi yang didedahkan kepada khalayak. Maka, setiap estetik media yang digunakan dalam filem dokumentari mengkonstruksikan makna ataupun ideologi yang memihak kepada sesetengah golongan walaupun filem dokumentari dianggap sebagai hanya mempersembahkan realiti. Oleh itu, tujuan kajian ini adalah menjalankan analisis terhadap estetik media dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) untuk mengenalpasti ideologi yang tersulam dalam filem dokumentari ini melalui media estetik yang dipaparkan.

KAEDAH KAJIAN

Kaedah analisis kandungan telah digunakan dalam kajian ini terhadap filem dokumentari bersejarah *The Malayan Emergency* (2010), yang telah ditayangkan sempena Hari Kebangsaan Malaysia yang ke-53 di Astro History Channel (Utusan Malaysia 2010; The Sunday Daily 2010). Filem dokumentari ini telah memenangi kategori Pengarah Terbaik dan Pereka Audio Terbaik dalam Anugerah Profima pada tahun 2010 (Utusan Malaysia, 2011). Analisis kandungan telah dibuat dari aspek estetik media termasuk pencahayaan/warna, ruang dua dimensi, ruang tiga dimensi, masa, pergerakan dan bunyi (Zettl 1998). Tujuan penggunaan kaedah analisis kandungan dalam kajian ini adalah untuk menganalisis ideologi-ideologi yang diterapkan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) melalui estetik media.

HASIL KAJIAN

Pencahayaan dan Warna

Aspek pertama dalam estetik media yang diperkenalkan oleh Zettl (1998) adalah pencahayaan dan warna. Teknik pencahayaan yang digunakan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) adalah teknik *low-key lighting* ataupun *fast-falloff illumination*. Prinsip pencahayaan ini juga dikenali sebagai *chiaroscuro lighting* dan teknik ini menekankan kepada perbezaan antara kawasan cahaya dan bayang. Teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* digunakan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) adalah dalam seksyen temubual yang dilakukan dalam studio dan babak lakonan semula. Contohnya visual temubual Dr. Kumar Ramakrishna (sejarawan) dan Rahman Ismail (Polis Malaya) yang menceritakan tentang *The Malayan People's Anti-Japanese Army* (MPAJA) telah disertai oleh ahli Komunis berjaya mengasah kemahiran pertempuran dalam hutan daripada Angkatan 136 akan tetapi pihak Komunis enggan memulangkan senjata kepada pihak British setelah menumpaskan Jepun. Selain daripada itu, visual temubual K.L. Chye (pengawai Kampung Baru) juga menggunakan teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting*. Dan babak ini, ia menceritakan tentang beliau masih ingat akan rakannya, seorang guru sekolah enggan memberi kerjasama dengan pihak Komunis dan akhirnya dibunuh dalam keadaan ngeri iaitu isi perutnya telah dikeluarkan di depan orang ramai. Visual temubual J.J Raj (Polis Malaya) yang menceritakan tentang kejadian Balai Polis Kepong yang telah mengorbankan 25 orang termasuk wanita dan kanak-kanak serta kewibawaan anggota polis yang bertempur dengan pemberontak Komunis demi negara juga menggunakan teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting*. Zettl (2013) menyatakan bahawa fungsi utama menggunakan teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* adalah untuk menghasilkan emosi dan menekankan modus kepada penceritaan itu. Maka, penggunaan teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* dalam babak temubual seperti di atas menekankan penceritaan tentang pihak komunis sebagai pembelot kerana enggan memulangkan senjata, penganas yang kejam serta pemberontak atas tindakan mereka terhadap orang awam.

Teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* bukan sahaja digunakan dalam babak temubual, babak lakonan semula juga menggunakan teknik pencahayaan ini contohnya babak yang menceritakan tentang sesetengah ahli Komunis telah mengkhianati ketua mereka kepada pihak polis di balai polis di bandar. Fungsi teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* ini juga berfungsi untuk menghasilkan babak atau skrin yang ingin disampaikan dengan lebih realistik dan menekankan tema sesuatu cerita (Zettl 2013). Oleh itu, teknik pencahayaan *chiaroscuro lighting* yang digunakan dalam lakonan semula adalah untuk menghasilkan babak ini dengan lebih realistik dan menekankan tema filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) iaitu merepresentasikan fakta dan bukan fiksi.

Pencahayaan juga menghasilkan bayang. Terdapat dua jenis bayang yang dihasilkan oleh pencahayaan iaitu bayang yang terlekat dan bayang acuan (Zettl 2013). Dalam filem dokumentari ini, bayang acuan telah digunakan pada klimaks penceritaan filem ini. Visual bayang acuan kepala salah seorang ketua Komunis, Ah Kuk yang dipancung oleh anggota Komunis yang lain untuk menuntut ganjaran besar yang ditawarkan oleh pihak British telah dipersembahkan pada klimaks penceritaan filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010). Salah satu fungsi bayang acuan adalah untuk menekankan kesan dramatik kepada sesuatu kejadian (Zettl 2013). Penggunaan bayang acuan kepala dalam filem dokumentari ini meninggalkan emosi yang mendalam dan menghasilkan perasaan yang menakutkan atas kesan dramatik yang dihasilkan daripada penggunaan bayang acuan.

Justeru itu, warna mempunyai tiga fungsi utama iaitu memberi informasi, komposisi dan ekspresi (Zettl 2013). Filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) banyak menggunakan arkib untuk mempersembahkan kejadian yang telah berlaku semasa darurat. Arkib yang digunapakai termasuk visual dan foto, kedua-dua sumber arkib ini adalah dalam hitam putih. Arkib yang hitam putih memberi informasi kepada khalayak bahawa kejadian yang ditunjukkan dalam filem dokumentari ini adalah kejadian imbas kembali dan realiti. Namun, sesetengah arkib yang digunapakai adalah lakonan semula. Contohnya arkib yang menunjukkan tentera rahsia Komunis iaitu Gerakan Rakyat atau Min Yuen memberi sumbangan penting kepada jentera perang penganas dengan membekalkan makanan dan maklumat kepada parti Komunis merupakan arkib lakonan semula.

Ruang Dua Dimensi

Ruang dua dimensi adalah kawasan yang dibingkaikan dalam skrin video dan filem. Elemen-elemen yang terdapat dalam bidang estetik media ini termasuk haluan utama (*main direction*), kemegatan dalam bingkai skrin, asimetri dalam bingkai skrin, prinsip bentuk dan latar, *psychological closure*, vektor dan *field of view* (Zettl 2013). Dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010), pengarah menggunakan beberapa elemen dalam ruang dua dimensi untuk menyampaikan mesej yang ingin disampaikan. Antaranya adalah kemegatan dalam bingkai skrin dan *field of view*. Kemegatan dalam bingkai skrin merujuk kepada perletakan sesuatu objek atau grafik dalam bingkai skrin termasuk sisi bingkai skrin, penjuru, tengah, pengembangan (*expansion*) dan mampatan (*compression*) dan ia akan membawa makna yang berbeza bagi filem dokumentari ini.

Fotografi yang digunakan dalam filem dokumentari ini telah ditambahkan kesan khas iaitu pengembangan (*expansion*) seperti fotografi ketua Komunis, Chin Ping dalam babak yang menceritakan tentang Chin Ping dianggap sebagai gerila yang paling dipercayai oleh pihak British. Selain itu, fotografi Pesuruhjaya Tinggi, Jeneral Templer juga menggunakan kesan khas pengembangan (*expansion*) dalam babak tentang beliau mengisytiharkan perintah berkurung dan catuan makanan di kawasan Tanjung Malim selepas kejadian serangan penganas Komunis ke atas sekumpulan tukang paip British. Selain fotografi, penggunaan kesan khas pengembangan (*expansion*) juga digunakan ke atas grafik yang digunakan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010). Kesan khas pengembangan (*expansion*) digunakan ke atas grafik bintang berwarna merah yang merupakan simbol kepada Parti Komunis dalam babak tentang Perdana Menteri British

berpendapat bahawa kezaliman yang dilakukan oleh Komunis di Malaya akan meninggalkan pengaruh yang mendalam pada seluruh dunia. Zettl (2013) menyatakan bahawa objek yang mengembang dalam bingkai skrin menunjukkan situasi yang tegang ataupun kekuasaan objek tersebut semakin membesar. Ia ditunjukkan seperti dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010), fotografi ketua Komunis, Chin Ping dan lambang komunis mengembang menunjukkan kuasa pihak Komunis semakin membesar dan begitu juga dengan fotografi Jeneral Templer.

Field of view dalam ruang dua dimensi termasuk *extreme long short*, *long short*, *medium short*, *close up* dan *extreme close up*. *Medium short* dan *close up* digunakan untuk temubual dalam filem dokumentari ini seperti Shun Sheng (Bekas anggota Komunis) dalam babak yang menceritakan tentang kegembiraan dan kebanggaan parti Komunis apabila Pesuruhjaya Tinggi, Sir Henry Gurney yang telah dibunuh oleh anggota Komunis di Bukit Fraser. Penggunaan *close up* bukan sahaja digunakan dalam syeksen temubual malah babak lakonan semula dalam filem dokumentari ini juga menggunakan *close up shot* untuk menambahkan kesan dramatik seperti babak yang menunjukkan beberapa anggota Komunis telah menerkam seorang penduduk dan membunuhnya dengan menggunakan pisau kerana tidak memberi kerjasama kepada mereka. Visual pisau tersebut telah menggunakan *close up shot* untuk menambahkan kesan dramatik dalam babak ini. Selain itu, *close up shot* juga digunakan untuk visual rambut kepala anggota Komunis, Ah Kuk yang terdapat dalam beg hijau untuk babak tiga anggota Komunis yang ingin menuntut ganjaran kerana membunuh ketua mereka.

Ruang Tiga Dimensi

Ruang tiga dimensi merujuk kepada sudut pandangan kamera dan kedalaman sesuatu visual dalam bingkai skrin yang dihasilkan melalui perletakan objek, pencahayaan, dan grafik (kesan khas) (Zettl 2013). Sudut pandangan kamera dibahagikan kepada enam sudut iaitu sudut pandangan kamera dari bawah, sudut pandangan kamera dari atas, *over the shoulder*, *cross shooting*, *camera viewpoint*, dan *subject viewpoint*. Setiap sudut pandangan kamera memberi makna yang berbeza kepada visual (Zettl 2013). Dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010), pengarah menggunakan sudut pandangan kamera dari bawah untuk mempersembahkan tugu Perdana Menteri British, Winston Churchill dalam babak yang menceritakan tentang beliau perlu merancang strategi untuk menentang Komunisme iaitu mencari pengganti Pesuruhjaya Tinggi Baru yang berupaya dan beriltizam untuk menumpaskan ancaman Komunis. Penggunaan sudut pandangan kamera dari bawah telah menunjukkan kewibawaan pemimpin ini. Selain itu, pengarah dokumentari ini juga memilih arkib Jeneral Templer yang mempunyai sudut pandangan kamera dari bawah. Contohnya, dalam babak yang menceritakan tentang Jeneral Templer pertama kali tiba di Tanah Melayu. Visual arkib menunjukkan Jeneral Templer turun dari kapal terbang dan visual yang diambil adalah sudut pandangan kamera dari bawah. Zettl (2013) menyatakan bahawa sudut pandangan kamera dari bawah subjek memberi makna kekuasaan kepada subjek tersebut.

Selain itu, *subject viewpoint shot* juga digunakan oleh pengarah dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) ini. Penggunaan *subject viewpoint* adalah dalam babak yang menceritakan tentang keadaan hutan Malaya yang panas, lembap dan ia telah menjadi kelebihan kepada pihak Komunis kerana rupa bumi ini adalah lazim kepada gerila. *Subject viewpoint shot* yang digunakan dalam filem dokumentari ini menambahkan kesan seolah-olah khalayak berada dalam keadaan sebenarnya iaitu hutan Malaya. Ini telah meningkatkan tahap realistik kepada filem dokumentari ini. *Subject viewpoint shot* telah digunakan beberapa kali dalam filem dokumentari ketika ingin menceritakan tentang keadaan hutan Malaya yang sebenarnya. Contohnya dalam temubual Yuen Yuet Ling (Polis Malaya) dan Sarjan Gus Fletcher (Polis Malaya).

Masa dan Pergerakan

Ruang empat dimensi juga merujuk kepada masa dan pergerakan dalam asas media estetik yang diperkenalkan oleh Zettl (2013). Ruang empat dimensi masa menerangkan bagaimana pergerakan masa dalam bingkai skrin dimanipulasi melalui penggunaan kesan pergerakan perlahan dan kesan masa sebenar. Kesan khas pergerakan perlahan amat jelas digunakan dalam babak lakonan semula dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010). Dalam babak yang menceritakan tentang keganasan anggota Komunis yang membunuh orang awam yang tidak memberi kerjasama dengan mereka. *Shot close up* visual pisau telah ditambahkan dengan kesan khas pergerakan perlahan supaya meningkatkan kesan dramatik dalam penceritaan filem dokumentari ini.

Pergerakan siri merupakan salah satu elemen yang terdapat dalam ruang empat dimensi pergerakan. Pergerakan siri merujuk kepada penggunaan teknik penyuntingan iaitu teknik peralihan antara satu bingkai skrin kepada bingkai skrin yang lain. Teknik peralihan ini termasuk *the cut, the jump cut, the dissolve, the wipe, the fade*, dan teknik kesan peralihan istimewa. Menurut Zettl (2013), setiap teknik peralihan yang digunakan memberi kesan kepada masa sebenar dalam penceritaan dan ia juga membawa makna yang tertentu. Dalam filem dokumentari ini, teknik peralihan yang digunakan adalah *the cut* dan *the dissolve*. Teknik peralihan *the cut* yang mempunyai rentak yang laju iaitu *fast cut* telah digunakan dalam babak yang menunjukkan serangan anggota Komunis di kampung-kampung Tanah Melayu. Visual yang digunakan adalah arkib yang menunjukkan kebakaran di sekitar kampung dengan pelbagai *shot* iaitu *wide shot, close up, dan extreme close up*. Penggunaan teknik peralihan *fast cut* antara *shot* ini telah meningkatkan kesan kecemasan pada ketika itu. Selain itu, teknik peralihan *fast cut* juga digunakan dalam babak yang menceritakan tentang Yuen Yuet Ling (Polis Malaya) menerima latihan tentera oleh pihak British semasa direkrut menjadi Polis Malaya. Visual arkib yang menunjukkan Polis Malaya semasa menjalankan latihan dan ditambahkan dengan teknik peralihan *fast cut* meninggalkan kesan semangat dan emosi dalam babak ini.

Manakala teknik peralihan *the dissolve* yang digunakan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) adalah dalam peralihan satu fotografi kepada fotografi yang lain. Contohnya visual fotografi yang menunjukkan mayat anggota Komunis yang telah dibunuh dalam keadaan yang menggerikan dan beralih dengan teknik *the dissolve* kepada visual fotografi mayat anggota Komunis yang disusun di hadapan balai polis. Penggunaan teknik *the dissolve* ini telah meninggalkan emosi takut dan menggerikan kepada khalayak.

Bunyi

Bunyi merupakan salah satu asas estetik media yang memberikan makna dan kesan kepada khalayak. Bunyi merangkumi kesemua bunyi yang dihasilkan dalam video dan fikem termasuk bunyi sebenar dalam peristiwa yang dipersembahkan, bunyi kesan khas dan musik latar belakang yang digunakan. Bunyi dibahagikan kepada dua kategori iaitu bunyi *diegetic* dan bunyi *non-diegetic* (Zettl, 2013). Dalam filem dokumentari ini bunyi *diegetic* termasuk bunyi yang dihasilkan daripada sumber dalam visual iaitu suara orang yang ditemubual dan juga bunyi keadaan sebenar peristiwa seperti bunyi yang dihasilkan daripada visual arkib. Orang yang ditemubual termasuk Polis Malaya, bekas anggota Komunis, mangsa keadaan semasa darurat, wartawan dan juga sejarawan. Dalam temubual filem dokumentari ini, orang yang ditemubual masing-masing menceritakan tentang keadaan semasa darurat yang berlaku di Tanah Melayu daripada pendirian mereka. Akan tetapi, pengarah filem dokumentari ini memilih temubual yang mengikut ideologi dalam filem ini melalui penyusunan cerita dan penyuntingan. Contohnya, temubual Shun Sheng (Bekas anggota Komunis) yang menceritakan kegembiraannya atas pembunuhan Pesuruhjaya Tinggi, Sir Henry Gurney oleh anggota Komunis, Siu Mah dan juga temubual Awang Ismail (Bekas anggota Komunis) yang menceritakan tentang

kebanggaan anggota Komunis atas pembunuhan orang awam sekiranya mereka tidak memberi kerjasama dan memihak kepada pihak British. Temubual Shun Sheng (Bekas anggota Komunis) seperti di bawah:

“Kami sangat gembira. Tentera British telah berpecah belah kerana kehilangan pemimpin”

Manakala temubual Awang Ismail (Bekas anggota Komunis) adalah:

“Kita tak kira, asalkan mereka memihak kepada penjajah, kita akan mencari dia dan membunuh mereka.”

Pemilihan kedua-dua temubual ini telah menunjukkan bahawa anggota Komunis adalah kejam dan tidak berperikemanusiaan. Selain itu, pengarah filem dokumentari juga memilih temubual daripada Dr. Kumar Ramakrishna (sejarawan), Nordin Buntak (Polis Malaya), dan Tim Hatton (Polis Malaya) yang menceritakan tentang kewibawaan, kebijaksanaan serta ketegasan Jeneral Templar dalam menyelesaikan masalah atas serangan Komunis di Tanjung Malim. Maka, Jeneral Templar telah dipersembahkan sebagai seorang pemimpin yang berwibawa, bijak dan tegas.

Kategori kedua bunyi adalah bunyi *non diegetic*, ia merangkumi bunyi yang dihasilkan dalam visual yang tanpa sumber. Contohnya seperti kesan khas, suara latar belakang dan musik latar belakang. Selain daripada menggunakan temubual untuk penceritaan dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010), suara latar belakang juga digunakan untuk pembinaan penceritaan. Zettl (2013) menyatakan bahawa suara latar belakang adalah kaedah yang berkesan untuk memberi informasi tambahan dalam sesuatu filem atau televisyen. Penggunaan suara latar belakang adalah lebih mudah diterima oleh khalayak untuk menerangkan sesuatu peristiwa yang tidak dapat ditunjukkan dalam visual. Maka, pemilihan perkataan adalah amat penting bagi pembinaan penceritaan sesebuah filem supaya khalayak lebih memahami informasi yang ingin disampaikan. Dalam filem dokumentari ini, perkataan seperti gerila, penganas, penyangak, penentang, pemberontak, zalim, tiada belas kasihan, duri dalam daging dan musuh yang kejam adalah untuk merujuk kepada anggota Komunis. Manakala perkataan seperti tegas, tidak mudah mengalah, strategi yang bijak, berupaya, beriltizam dan dikagumi merujuk kepada pihak British dan pemimpin British. Amat jelas bahawa, anggota Komunis direpresentasikan sebagai penganas, penyangak, penentang, pemberontak yang zalim, kejam dan tiada belas kasihan, manakala pihak British direpresentasikan dalam keadaan sebaliknya.

PERBINCANGAN

Filem dokumentari merupakan medium yang mempersembahkan fakta sesuatu peristiwa dan juga diperkenalkan sebagai satu medium yang berkredibiliti tinggi seperti berita. Akan tetapi, teknik persembahan filem dokumentari seperti drama iaitu mempunyai jalan penceritaan untuk mempersembahkan sesuatu peristiwa. Maka, penggunaan estetik media dalam filem dokumentari ini telah menjadi salah satu kod yang boleh membawa makna kepada khayalak. Kod-kod ini telah disulami ideologi daripada golongan pemerintah untuk tujuan tertentu. Golongan dominan dari segi politik, ekonomi dan sosial mempunyai kuasa yang tinggi dalam membentuk mesej media supaya ideologi-ideologi mereka dapat disalurkan dengan berjaya kepada khalayak. Ideologi adalah terminologi yang digunakan dalam tradisi Marxisme yang menyatakan golongan pemerintah dalam masyarakat kapitalis mempunyai kuasa yang tinggi dalam menerbit dan menyalurkan idea mereka dalam produksi yang disampaikan kepada masyarakat.

Asiah Sarji et al. (2009) menyatakan pada tahun 1926, badan-badan kerajaan England seperti *Department of Oversea Trades and Industry*, *The Empire Marketing Board and Travel* dan *Industrial Development Association* telah menunjukkan minat untuk menggunakan filem dokumentari sebagai alat perhubungan awam. Malaysia juga seperti negara England, menggunakan filem dokumentari sebagai alat perhubungan awam negara. Penubuhan agensi seperti Malayan Film Unit – dikenali sebagai Filem Negara Malaysia pada masa sekarang oleh kerajaan penjajah khususnya dalam menyediakan filem dokumentari dapat membantu aktiviti Perhubungan Awam Malaya (Asiah Sarji et al. 2009). Filem dokumentari dilihat sebagai wadah oleh Kementerian, Jabatan dan agensi kerajaan bukan sahaja menyampaikan maklumat kepada khalayak sasaran masing-masing malah ia memainkan peranan yang penting dalam menyebarkan dan mengukuhkan imej organisasi masing-masing (Asiah Sarji et al. 2009). Oleh itu, filem dokumentari memainkan peranan yang penting sebagai alat pemerintahan kolonial dan kawalan sosial dalam sesebuah masyarakat demi kestabilan dan keselamatan negara.

Dalam kajian ini, penggunaan estetik media dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) telah merepresentasikan ideologi pihak penerbit atau pengarah. Penggunaan pencahayaan dan warna, ruang dua dimensi, ruang tiga dimensi, masa dan pergerakan serta bunyi adalah bertujuan untuk menambahkan kesan dramatik, realistik, menimbulkan emosi, dan situasi tegang dalam filem dokumentari ini. Selain daripada itu, lima bidang asas estetik media dalam *The Malayan Emergency* (2010) juga dapat merepresentasikan kuasa tinggi pihak British dan kekejaman anggota Komunis dalam peristiwa darurat di Tanah Melayu. Walaupun pengarah dan penerbit bagi filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010) menyatakan bahawa penceritaan filem ini adalah tidak memihak kepada mana-mana pihak kerana dalam filem ini terdapat pandangan daripada kedua-dua pihak iaitu pihak Polis Malaya, pihak British dan juga pihak anggota Komunis (Utusan Malaysia, 2011). Akan tetapi, kajian ini telah menunjukkan bahawa ideologi seperti anggota Komunis adalah amat kejam dan tidak mempunyai keperikemanusiaan serta kejayaan menentang keganasan komunis adalah disebabkan oleh kebijaksanaan pihak British dalam merancang strategi amat jelas direpresentasikan melalui estetik media.

KESIMPULAN

Penggunaan estetik media dalam menyalurkan ideologi sememangnya berkesan bagi penerbitan filem dokumentari seperti dalam filem dokumentari *The Malayan Emergency* (2010). Ideologi-ideologi ini telah tersulam secara halus dalam estetik media supaya ia digunakan sebagai alat pemujukan dan perubahan sikap rakyat demi pembangunan, kestabilan serta keselamatan negara. Teknik penerbitan yang digunakan dalam filem dokumentari merupakan faktor yang penting dalam menghasilkan sebuah dokumentari propaganda untuk mendapat sokongan rakyat supaya menghapuskan ancaman rakyat (Mohd. Nor Shahizan Ali et al. 2012). Video telah digunakan sebagai instrumen untuk membuat ancaman terhadap keselamatan negara (Ahmad Sauffiyan Abu Hassan 2016), namun video seperti filem dokumentari juga merupakan satu senjata yang tidak kurang hebatnya dalam menghapuskan ancaman terhadap keselamatan negara. Ideologi yang tersulam dalam estetik media seharusnya digunakan dalam penerbitan filem dokumentari terutamanya filem dokumentari sejarah untuk menghasilkan semangat patriotik demi menjaga kestabilan dan keselamatan negara.

RUJUKAN

- Ahmad Suffiyan Abu Hassan. (2016). DAESH: Kebangkitan dan pengaruh media sosial. *Jurnal Komunikasi*. 32(2): 381-404.
- Asiah Sarji, Faridah Ibrahim & Shamsubaridah Ramlee. (2009). *Industri Dokumentari Di Malaysia: Isu dan Hala Tuju*. Kuala Lumpur: Perbadanan Kemajuan Filem Nasional Malaysia (FINAS).
- Dol Ramli. (1973). "Peranan Sebaran Am Dalam Usaha Mengujudkan dan Memupuk Keperibadian Kebangsaan Malaysia." *Asas Kebudayaan Kebangsaan*. Kuala Lumpur: Kementerian Belia dan Sukan.
- Juliana Abdul Wahad. (2011). The more the merrier? Current trends in future directions of Malaysian television industry in the era of marketisation. *Journal of Comparative Asian Development*. 6(2): 219-245.
- Ho Hui Ling. (2004). *Darurat 1948-1960. Keadaan Sosial di Tanah Melayu*. Kuala Lumpur. Penerbit Universiti Malaya.
- Messariss, P. (2012). Visual 'literacy' in the digital age. *The Review of Communication*. 12(2): 101-117.
- Mohd. Nor Shahizan Ali & Novel Lyndon (2015). Communists as saviors – Reading from real teenage community generation. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 6(4): 102-107.
- Mohd. Nor Shahizan Ali, Hasrul Hashim, Sabariah Mohamed Salleh, Jamaluddin Aziz & Novel Lyndon. (2012). Dokumentari The Kinta Story (1949): Representasi dan konstruksi citra warisan di sebalik teknik penerbitan dokumentari sejarah. *Malaysian Journal of Society and Space*. 8(8):149-157.
- Nicholson, W. F. (2010). Cinematography and character depiction. *Media Global Journal*. 4(2): 1-16.
- Pearce, M. (2015). Fragmenting American myths: Ideology and counter-ideology in the documentary film of Frederick Wiseman, Louise Malle and Michael Moore. *Studies in Documentary Film*. 9(2): 161-171.
- Rajagopal, A., & Vohra, P. (2012). On the aesthetics and ideology of the Indian documentary film. A conversation. *BioScope: South Asia Screen Studies*: I(7): 7-20.
- Roe. D. L. (2002). Framing the frontier heroine-in a better light: Production aesthetics and positive portrayals in the CBS miniseries True Women. *The Florida Communication*:30(2): 72-85.
- The Sun Daily*, 2010. 13 Ogos.
- Thoman, E. & Jolls, T. (2004). Media Literacy – A national priority for a changing world. *American Behavioral Scientist* 48(1): 18-29.
- Utusan Malaysia*, 2010. 17 Ogos.
- Utusan Malaysia*, 2011. 26 Januari.
- Whiting, G. (2001). Encouraging technological literacy in the Richmond City Schools: The standards have provided legitimacy for the teaching of elementary Technology. *The Technology Teacher*. 61:88-102.
- Ye Jing Yi, Mohd Helmi Abd Rahim & Shahrul Nazmi Sannusi. (2016). Techniques application on cultural and artistic documentary production: a study of simon schama's power of the art. *Malaysian Journal of Communication*. 32(2): 489-524.
- Zettl, H. (1998). Contextual media aesthetics as the basic for media literacy. *Journal of Communication*. 81-95.
- Zettl, H. (2013). *Sight Sound Motion: Applied Media Aesthetics*. Edisi ke-7. United State of America: Wadsworth Cengage Learning.

Loh Yoke Ling

Correspondence author

Kolej Universiti Selatan

ylloh@sc.edu.my

Mohd. Nor Shahizan Ali

Senior Lecturer

Universiti Kebangsaan Malaysia

shahizan@ukm.my / mnshahizan@yahoo.com

Normah Mustaffa

Senior Lecturer

Universiti Kebangsaan Malaysia

normahm@ukm.edu.my

Yong Cheng Fei

Senior Lecturer

Kolej Universiti Tunku Abdul Rahman

cfyong2020@gmail.com